
CONSIDERAȚII PRIVIND MUZEIFICAREA SITULUI ISTORIC TABĂRA REGELUI SUEDEZ CAROL AL XII-LEA DE LA VARNIȚA

Elena Ploșnița

Cuvinte-cheie: muzeificare, sit istoric, muzeu, promovare, patrimoniu, valorificare.

La sfârșitul secolului al XVII-lea - începutul secolului al XVIII-lea, Suedia era una dintre cele mai puternice țări din Europa, cu o economie înfloritoare și cu o numeroasă armată regulată. Stăpânind tot bazinul Mării Baltice, Suedia avea și o flotă maritimă puternică. În fruntea acestui stat la sfârșitul anului 1697 ca rege a fost încoronat Carol al XII-lea. În perioada domniei lui Carol al XII-lea, Suedia a fost implicată în mai multe războaie, campanii militare, inclusiv în Marele Război al Nordului, care a început în ianuarie 1700. Odată cu începutul Marelui Război, la 14 aprilie 1700, Carol al XII-lea a părăsit Stockholmul, capitala Suediei, în care nu s-a mai întors. Marele Război Nordic a debutat cu spectaculoasa victorie a regelui Carol al XII-lea al Suediei asupra țarului rus la Narva, oraș baltic de importanță strategică. Carol al XII-lea era un comandant de oști iscusit, dispunând de o armată disciplinată, bine instruită, cu soldați viteji și rezistenți. Strategia militară a lui Carol al XII-lea se baza „pe fermitatea și rapiditatea acțiunilor sale, ceea ce i-a permis să obțină victorie în multe bătălii și campanii militare de la începutul secolului al XVIII-lea” (Тарле 1950, 22). Însă, bătălia de la Poltava (1709) nu i-a adus lui Carol al XII-lea rezultatele așteptate, el fiind nevoit să se retragă cu armata sa spre teritoriile dominate de Poarta Otomană. La 30 iunie 1709, traversează râul Niprul, iar la 7 iulie râul Bug și se stabilește pentru câteva zile în orașul Oceaokov. Aici regele suedez a fost întâmpinat de Yussuf Pașa, care l-a informat despre faptul că sultanul Ahmed al III-lea, suveranul Imperiului Otoman, dorește să-l vadă pe regele Suediei în calitate de invitat de onoare, *mustafir*. La Oceaokov, armata lui Carol al XII-lea a fost aprovizionată cu merinde, cai, căruțe, iar Pașa i-a propus regelui suedez să rămână în oraș pentru un anumit timp. Însă, la

13 iulie 1709, Carol al XII-lea cu armata sa părăsește orașul Oceaokov și se îndreaptă spre Bender (Tighina). La 23 iulie 1709, suedezii au ajuns pe malul stâng al Nistrului, așezându-și tabăra vizavi de cetatea Bender (Tighina). Când „Carol al XII-lea cu armata sa s-a apropiat de cetate, de acolo au răsunat salvele celor 36 de tunuri instalate pe zidurile cetății. Locul pentru tabără a fost pregătit de turci – în centru era amenajat cortul mare și somptuos al regelui, în jur, așezate corturile mai mici ale ofițerilor și soldaților, precum și corturile personalului de curte, și ale altor servicii auxiliare etc.” (Jaryc 1853, 317). Pe malul stâng al Nistrului, armata lui Carol al XII-lea a fost asigurată cu toate cele necesare, dar, în pofida acestui fapt, regele cu o sporită încredere în sine, a hotărât totuși să treacă Nistrul și să-și așeze tabăra lângă cetatea Bender. Aceasta s-a întâmplat la 31 iulie 1709. Astfel, regele Suediei, Carol al XII-lea, s-a pomenit pe teritoriul Moldovei, dominat de Poarta Otomană, unde s-a aflat până în 1713. Inițial, regele suedez nu își planifica o ședere îndelungată în acest spațiu, dar din anumite motive politice, diplomatice, militare s-a reținut aproape cinci ani.

În prima tabără de lângă cetatea Bender, pe malul drept al râului Nistru, regele suedez împreună cu armata sa a petrecut doi ani de zile. Temporara tabără în scurt timp s-a transformat într-un mic orașel, numit Carlopolis, după numele regelui. Locul ales pentru tabără s-a dovedit a fi unul reușit. În această tabără regele primea solii țărilor europene, purta tratative cu Poarta Otomană, sperând să o facă aliat în lupta cu Rusia, conducând țara sa, rezolvând diverse probleme politice și diplomatice. În vara anului 1711, regele suedez a schimbat locul amplasării taberei sale. Aceasta s-a întâmplat după campania de la Prut a lui Petru I și după ce apele Nistrului, în iulie 1711, s-au revărsat și au inundat tabăra. Carol al XII-lea a fost nevoit să mute tabăra la Varnița. De la înce-

put tabăra regelui se afla chiar în localitatea Varnița. Cortul regelui a fost așezat alături de biserica din lemn „Sfântul Spiridon”, construită în 1670. Aici adăugăm că în „Tabloul provizoriu al monumentelor istorice din Basarabia. Biserici și mănăstiri”, întocmit de arhimandritul Visarion Puiu în anul 1920, găsim informații interesante despre această biserică care la acea dată era din piatră, construită în 1803 în locul celei de lemn¹. Odată cu apropierea iernii s-a hotărât de a construi o casă de piatră pentru regele Carol al XII-lea, o clădire pentru cancelarie, o casa pentru suita regelui la marginea satului, ceea ce a și fost realizat. Din memoriile lăsate de contemporani aflăm că casa pentru rege avea două săli mari, 12 camere, două ateneanse. În una din sălile mari se afla biserica, iar alta servea pentru adunările comune. În una din cele 12 camere locuia regele Carol al XII-lea. Interiorul construcției era bogat mobilat, pereții și podelele erau împodobite cu covoare turcești, ușile erau din stejar. În dormitorul regelui era un cămin, un pat pliant simplu, o masă și două scaune. „Palatul regal” sau „Casa regelui”, cum era de obicei numită locuința, a rămas reședința regelui până la cunoscuta ambuscadă de la 1 februarie 1713. În imediata apropiere de „Casa regelui” au fost construite o cancelarie, grajduri, acareturi, o cazarmă pentru ostași și alte clădiri. Cancelaria era de asemenea construită din cărămidă, în timp ce alte clădiri erau ridicate din lemn sau din lut. Ștefan Ciobanu, în 1928, scria că „casa regelui suedez era frumoasă, de piatră, cu uși și ferestre de stejar, cu pereți groși, de o lungime de o sută de pași și de cincizeci lățime, cu două săli mari, dintre care una servea drept capelă, iar alta era pentru ședințe, cu 12 camere bine mobilate, contrar obiceiului lui Carol. Deasupra acoperișului se ridica un parapet frumos, cu stâlpi, de unde se anunța de către santinelă timpul mesei și a rugăciunii. La cincizeci de pași de casa regelui se ridică o clădire pentru cancelarie și alte câteva pentru ofițerii superiori și pentru agenții diplomatici străini. Acei vreo 500 de soldați suedezi trăiau în bordeie, câte doi în fiecare. Locuința regelui și poate tot lagărul a fost fortificat, poate înconjurat cu zid de piatră, cum presupune F. Brun, formând o curte în care încăpeau până la o mie de oameni” (Ciobanu 1928, 39-40).

Tabăra suedeză, centrul natural al căreia era „Casa Regelui”, în scurt timp s-a transformat într-un orașel, numit Carlopolis – „Orașul lui Carol” (nume care i-a fost dat și primei tabere). Turcii îl numeau „Benderul Nou”. În acest orașel locuiau cca 1000 de suedezi, finlandezi și reprezentanți ai altor popoare baltice. Cei mai mulți dintre ei erau soldați, dar mai erau și funcționari publici, slujitori de la curtea regelui, femei și copii. În împrejurimile așezărilor suedeze locuiau aproximativ 3000 de cazaci și polonezi (adversarii lui August al II-lea), aliații suedezielor, precum și negustori armeni, greci, tătari și evrei. Pentru aproape cinci ani cele două așezări de la vest și, respectiv, de la est de Nistru au servit pe post de capitală a Regatului Suedez, aici fiind locul unde se afla regele și tot nucleul administrației regale. Este necesar să subliniem, cum pe vremea aceea în Suedia exista monarhie absolută, capitala și centrul puterii de stat se aflau acolo unde se găsea regele pentru moment. Astfel, „până în februarie 1713, satul Varnița a devenit Noul Stockholm în istoria Suediei, reședința regală a acestui stat nordic. De aici Carol al XII-lea își conducea țara, dând dispoziții prin intermediul curierilor care poposeau din când în când pe malul Nistrului. Totodată, Varnița devenise unul din centrele diplomatice din Europa, unde regele suedez, care se bucura de o înaltă apreciere din partea monarhilor europeni era vizitat de importanți demnitari al unor state și de unde întreținea o intensă corespondență” (Poștarencu 2012, 11).

Șederea regelui suedez Carol al XII-lea în Principatul Moldovei, la Bender și Varnița în perioada 1709-1713, probabil nu este cea mai glorioasă și cea mai importantă pagină din istoria militară a Suediei, dar pentru noi, cei din Republica Moldova, aflarea lui Carol XII la Nistru este un fragment de istorie comună moldo-turco-suedeză și în același timp este o filă romantică și teribil de dureroasă din viața regelui Carol al XII-lea, care părea „neînvins, dar pedepsit pentru ambițiile sale prea mari” (Voltaire 1865, 436). Aici, pe malurile Nistrului, la Bender și Varnița regele Carol al XII-lea s-a aflat aproape cinci ani, în speranța să-și refacă armata și cu sprijinul sultanului să pornească alături de Turcia și Polonia război împotriva Rusiei. La Bender și Varnița Carol al XII-lea a găsit scăpare de ruși, cu atât mai mult cu cât turcii i-au promis susținere totală și plata zilnică a 500 de piaștri turcești. Perioada aflării

¹ Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice (București), d. 776, f. 44.

lui Carol al XII-lea la Bender și Varnița reprezintă un episod de istorie militară a Suediei care pe parcursul secolelor XVIII-XIX a fost reflectat atât în memoriile unor apropiați ai regelui suedez, cât și în lucrări artistice și științifice apărute în diverse țări europene, inclusiv în Suedia, Germania, România, Franța, Rusia, etc. Există opinii foarte diverse despre viața suedezilor la Nistru; unii consideră că suedezii trăiau aici și se simțeau ca acasă (Siltman), alții subliniază condițiile proaste de viață care au provocat îmbolnăvirea multora din suedezi, doar unul Carol se deosebea printr-o bună sănătate. Voltaire considera că aflarea regelui suedez la Nistru nu a fost o consecință a unui onorabil tratat de pace, ci o ședere forțată în scop de elaborare a planurilor de război și distrugere a lui Petru cel Mare, țarul Rusiei. Voltaire scria că țarul rus, Petru I, a trimis o scrisoare lui Carol XII, în care îl chema înapoi la el, îi propunea încheierea unei păci acceptabile și îi propunea ajutor pentru a se întoarce în Suedia. Se presupune că curierul cu scrisoarea nu a ajuns la regele Suediei, el trecuse Bugul. În izvoarele rusești nu găsim o asemenea informație. Voltaire, în cartea sa „Histoire de Charles XII et Histoire de Russie sous Pierre le Grand”, apărută la Paris în anul 1865, l-a caracterizat pe regele suedez în felul următor: „era de o statură avântoasă și nobilă, cu o frunte frumoasă, cu ochi mari albaștri, dar cu o înfățișare dezagreabilă, vorbea puțin, era timid, nu cunoștea societatea, a scris câteva lucrări-reflecții despre război și campaniile sale în perioada 1700-1709 (dar se spune că s-au pierdut la Poltava), era un matematician bun, un om foarte religios” (Voltaire 1865, 345).

Este cunoscut faptul că unii din apropiații lui Carol XII au ținut jurnale, unde notau zilnic anumite evenimente, opinii cu privire la diverse operații militare, interesante informații din viața taberei de la Varnița. Printre cei care au ținut un jurnal trebuie menționați Johan Hultman și baronul Siltman. J. Hultman a descris în amănunte viața suedezilor la Varnița, inclusiv a făcut o prezentare amănunțită a taberei suedezilor, în mod special a casei regelui cu odăile cu atmosferă orientală, parțial mobilate, cu multe țesături turcești multicolore, menționând că casa „avea uși înalte de stejar, cu alame frumoase și lacăte din fier, odăile aveau un distinct iz oriental și erau parțial mobilate cu tot felul de țesături turcești multicolore, grele, pereții erau căptușiți și pictați; casa avea un

balcon de unde 12 trompetiști și un toboșar anunțau de trei ori chemarea pentru predică și câte o dată pentru rugăciunea de dimineață și cea de seară; tot de acolo se auzeau sunetele de fanfară la ora mesei pentru rege”. J. Hultman, stolnicul regelui menționa că, regele Carol al XII-lea, fiind religios, evlavios, cerea soldaților, indiferent de condiții, în fiecare dimineață și seară să facă rugăciune.

Sunt importante memoriile călătorului Aubray de la Motraye (comerciant și scriitor francez), care a fost în taberele de la Bender și Varnița, a discutat cu soldații lui Carol al XII-lea, a executat mai multe planuri ale taberelor care sunt considerate reușite. A. Motraye menționa în lucrarea sa „Voyages en Europe Asie et Afrique”, ieșită de sub tipar în anul 1727, că „Moldova este o țară în care toate pământurile sunt fertile și totul este verde”. El a fost acel care l-a numit pe Carol XII Alexandru Nordului, făcând o comparație cu Alexandru Macedon. Intrarea în Ucraina, asediul Poltavei și fuga în Turcia sunt trei mari greșeli pe care a putut să le facă acest mare om, nota Motraye. Scriitorul francez îl prezintă pe regele suedez ca pe un comandant militar puternic, „când toți erau disperați, nici un fel de nenorociri nu îl frâneau pe rege, calm și liniștit îndura toate greutățile, nici odată nu se plângea și nu se văicăra”. O bună parte a corespondenței regelui suedez de la Bender și Varnița a fost publicată de A. Motraye. În corespondența sa, Carol al XII-lea reflecta despre nenorocirea de la Poltava, despre situația politică internă și externă a Suediei, solicita să fie adăpostit în Turcia, propunea crearea unei alianțe militare a Suediei, Turciei și Poloniei împotriva Rusiei etc.

Un alt autor, N. Fabrice, a scris detaliat despre aflarea lui Carol al XII-lea la Nistru și este considerat unul dintre cei mai obiectivi autori, atunci când prezintă traseul retragerii în 1709 al suedezilor spre sud, și evenimentele care se petrec la Bender și Varnița în perioada 1709-1711.

Merită atenție și *Letopisețele Moldovei*, editate de M. Kogălniceanu, în care sunt menționate faptele regelui suedez și șederea lui la Varnița, iar cronicile lui Nicolae Costin, Axinte Uricarul, Ion Neculce prezintă interes pentru că autorii evidențiază rolul regelui suedez în istoria țării, vitejia lui, dar și măreția și trufia care în cele din urmă l-au adus la catastrofă. Sunt apreciate vitejia și devo-

tamentul ostașilor suedezi care sunt considerați drept cei mai viteji și devotați soldați din lume, gata să-și dea viața pentru rege și țară. Dintre domnitorii moldoveni – Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat au apreciat curajul soldaților suedezi în bătălia de la Poltava. Sultanul turc, din contul căruia suedezi trăiau și sub a cărui protecție se aflau, a scris nenumărate scrisori domnitorilor moldoveni N. Mavrocordat și D. Cantemir în care solicita să-i ajute pe suedezi la construcția taberelor, cu alimente și toate cele necesare, ceea ce s-a făcut pe întreaga perioadă de ședere a suedezilor la Bender și Varnița.

Și scriitorul Constantin Stamati a fost preocupat de viața suedezilor la Nistru, scriind la mijlocul secolului al XIX-lea că „la cetatea Tighina, numită de turci Bender ceea ce înseamnă – *eu vreau*, de pe Nistru și la Varnița se mai văd și acum rămășițele retransamentelor suedezilor și a taberei lui Carol al XII-lea, iar pe drumul care duce spre Căușeni la o distanță de 3-4 km de la Bender este o movilă destul de mare, pe care moldovenii o numesc „movila suedezilor”. Se spune că pe această movilă se plimbau viteazul Carol al XII-lea cu Mazepa și cu durere priveau spre Nistru în acea direcție unde a murit slava lor” (Стамати 1850, 539).

N. Golikov, un apropiat al țarului rus, scriind despre Petru I, a consacrat pagini întregi regelui suedez, subliniind curajul și demnitatea acestuia. Trebuie să menționăm ca în timpul aflării sale la Bender și Varnița, regele a primit numeroase cadouri de la sultan și de alți străini și localnici care au vizitat tabăra. În opinia lui N. Golikov, în timpul kalabalâcului, când tabără a fost devastată, lucrurile regelui au fost nimicite sau furate și puțin ce a ajuns în Suedia.

În timpul aflării sale la Varnița, Carol al XII-lea și consilierii săi și-au îndreptat atenția spre modernizarea sistemului financiar al Suediei, spre dezvoltarea continuă a agriculturii, mineritului, metalurgiei. Aflându-se la Varnița, regele suedez găsea timp și pentru alte activități decât cele legate de problemele militare și treburi de stat. El a reușit să organizeze două expediții științifice în Orientul Apropiat. Unele materiale ale acestor expediții și astăzi se păstrează în *Nationalmuseum* din Stockholm.

La Varnița tabăra regelui suedez a rămas până în februarie 1713, când a avut loc așa-numitul „ka-

labalâk” (*ghalabalig* – în limba turcă înseamnă ceartă zgomotoasă, confuzie sau, în alt context, o mulțime sau o adunare de oameni) – asediul taberei de turci și tătari și luarea în captivitate a regelui suedez. Carol al XII-lea a fost luat prizonier și dus la Timurtash, o reședință la țară, chiar lângă Adrianopol (azi Erdine, în partea europeană a Turciei). În toamna anului 1714, după șase luni de la kalabalâk, regele suedez a decis să părăsească Imperiul Otoman și să revină în țară. La 11 noiembrie 1714 ajunge la Stralsund (Pomerania suedeză). La 30 noiembrie 1718 a fost împușcat mortal la Fredrikssten (Norvegia).

„Kalabalâkul” din 1713 a zguduit o Europă întreagă. Acest eveniment nu putea să nu-și găsească reflectare în opere scrise și orale. Au scris și au analizat politica externă a Suediei, personalitatea regelui Carol al XII-lea, evenimentul „kalabalâk” oameni de știință și cultură din diverse țări ale Europei. Iar începând cu anul 1812, când partea de est a Moldovei, teritoriul dintre Prut și Nistru este anexat la Rusia și numit de ruși Basarabia, savanți și militari ruși invadează acest teritoriu și fac investigații la cetatea Bender, vizitează localitatea Varnița, locurile legate de aflarea regelui suedez Carol al XII-lea în Moldova. Astfel, în 1818, A. Veltman, ofițer al armatei ruse, membru al Comisiei topografice din Basarabia a identificat locul taberelor lui Carol al XII-lea de lângă cetatea Bender și de la Varnița și a elaborat Planul taberelor lui Carol al XII-lea. În 1828, la Varnița, în așteptarea țarului rus Nicolae I, s-a aflat soția acestuia – Alexandra Feodorovna. Ea a vizitat locul taberei lui Carol al XII-lea, a văzut ruinele și unele rămășițe ale caselor, construcțiilor din fosta tabără a lui Carol al XII-lea, a ascultat legendele privind aflarea suedezilor la Varnița și a admirat *Movila suedezilor*. La plecarea din Varnița, a propus elaborarea unui Plan al fostei tabere de la Varnița. În 1840, Bogdan Eitner, inginer cadastral, arhitect regional, stabilit în Basarabia în 1828, a elaborat planul taberei lui Carol al XII-lea de la Varnița. Astăzi acest plan se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei (fig. 1). Titulatura lui completă este „Planul așezării, unde după bătălia de la Poltava a trăit regele Suediei Carol XII cu rămășițele armatei sale, în apropierea localității Varnița din județul Bender, reg. Basarabia”. Acest plan este așezat pe o filă cu dimensiunile de 62×42 cm. Pe prima jumătate a filei este prezentat planul taberei regelui Carol al XII-lea, iar pe a doua jumătate este schițat planul ampla-

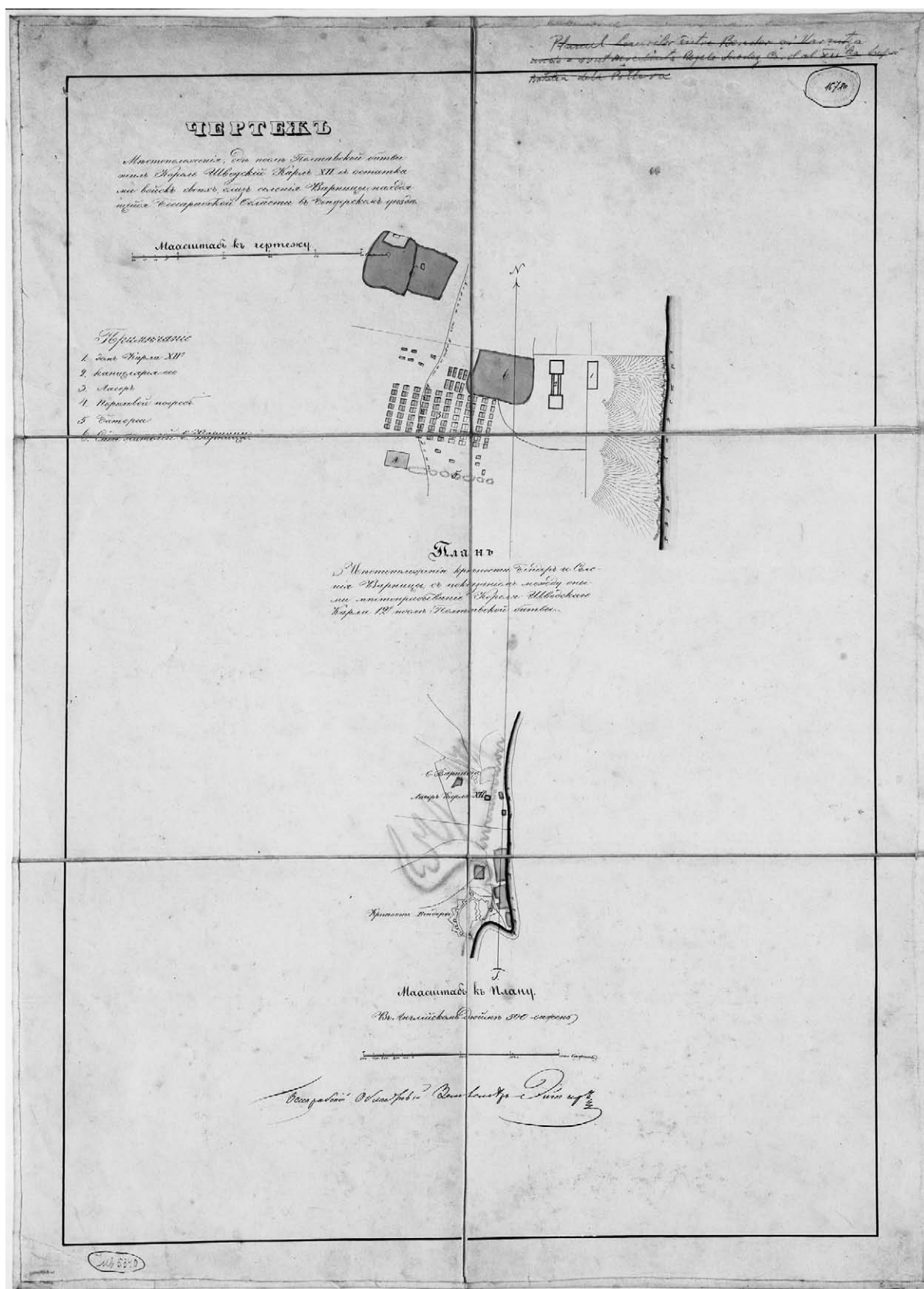

Fig. 1. Planul taberei regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița, 1840. Autor B. Eitner.

sării cetății Bender și a satului Varnița legate de tabăra regelui suedez. Pe reversul planului sunt numeroase ștampile ale diverselor instituții care ne permit să afirmăm că Planul în cauză din Basarabia a ajuns la Muzeul Societății de Antichități și Istorie din Odesa, mai târziu îl depistăm înregistrat în fondurile Muzeului Istorico-Arheologic din Herson. În anul 1940 ni mersese în fondurile Muzeului Militar Național din București (România). După Războiul al Doilea Mondial găsim planul în fondurile Muzeului de Istorie și Studiere a Ținutului (Chișinău), iar în anul 1984 din această instituție este transmis Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Planul este executat în țol englezi și stânjeni, ceea ce permite cu exactitate să determinăm locul aflării taberei și a diverselor construcții în cadrul ei. Mai mulți cercetători au studiat acest Plan, unii din ei menționând că „în-suși Planul taberei nu este nemijlocit, direct legat de anumite construcții concrete din sat. Este clar că desenul, planul casei este împrumutat, copiat din planurile anterior elaborate. Probabil din cele pe care le prezintă F. Lagus. În plan este comisă o greșeală – casa regelui Carol al XII-lea, cunoscută conform descrierilor, este numită cancelarie, iar cancelaria, la rândul său, este numită casa regelui Carol al XII-lea. Este cunoscut că în timpul asediului taberei, regele suedez cu un detașament mic s-a apărut eroic în casa sa și doar când turcii au dat foc casei, regele a încercat să se refugieze în cancelarie, unde a și fost prins. Reiese, că cancelaria se afla în spatele casei regelui” (Букарский 1992, 187). Aici adăugăm că, primele planuri ale taberelor lui Carol al XII-lea au fost publicate în Rusia în anul 1853 de către cercetătorul rus F. Lagus în *Revista Societății de Antichități și Istorie din Odesa*. F. Lagus a întreprins două expediții la Bender și Varnița. Planurile publicate de el, sunt probabil, executate de pe unele mai vechi, pentru că la mijlocul secolului al XIX-lea permanentele revărsări ale râului Nistru, utilizarea terenurilor în scopuri agricole au dus la dispariția totală a urmelor primei tabere. La Varnița, pe locul amplasării taberei a doua, F. Lagus găsește rămășițele caselor de piatră, urmele caselor soldaților, a diverselor construcții auxiliare, înregistrează legendele despre regele suedez, promovate de localnici. Cercetătorul face unele măsurări și ajunge la concluzia că „lungimea casei regale era de 56 m, o altă casă din piatră era amplasată la 30 m spre est și avea dimensiunile de 27×12 m, iar spre Nistru, la 45 m se afla clădirea cancelariei cu dimensiunile

de 20×16 m” (Ларыс 1853, 317). Rămășițele taberei de la Varnița până astăzi trezesc curiozitatea și vrând-nevrând susțin diversele legende create și promovate de membrii comunității locale.

La 27 martie 1918 are loc unirea Basarabiei cu România. După Marea Unire în Basarabia au survenit transformări radicale de ordin politic, economic, social și cultural. Statul român acorda o atenție deosebită păstrării și promovării memoriei istoriei militare, definirii unui proces de raționalizare a culturii, concretizat în organizarea unei rețele complexe de instituții culturale, în imortalizarea eroilor și a evenimentelor militare prin ridicarea unor monumente consacrate istoriei militare, prin înființarea instituțiilor cu atribuții concrete în ocrotirea patrimoniului cultural. Organismul care a tutelat protejarea patrimoniului în România a fost Comisiunea Monumentelor Istorice. La Chișinău, în 1919, a fost înființată o secție regională cu scopul impulsivării eforturilor locale în direcția conservării patrimoniului. La propunerea Comisiunii Monumentelor Istorice din Basarabia, în anul 1924 sunt făcute cercetări la cetatea Bender și la Varnița, pe locul aflării taberei regelui suedez Carol al XII-lea. În luna mai 1925, colonelul V. Arbin, atașat militar suedez, a vizitat cetatea Bender (Tighina), localitatea Varnița, fiind însoțit de oficiali români, inclusiv de V. Brătulescu, reprezentantul Comisiunii Monumentelor Istorice din București. În Raportul prezentat Comisiunii Monumentelor Istorice, V. Brătulescu menționa următoarele: „În zilele de 11-17 mai 1925, colonelul V. Arbin, atașat militar suedez, a vizitat locul taberei regelui Carol al XII-lea. Aici există o movilă, numită *Movila suedezilor* și rămășițele casei în care s-a adăpostit regele Carol al XII-lea. Temelia casei este din piatră-calcă. În 1924 pe acest loc Batalionul Regimentului 10 de Vânători a instalat o cruce de piatră. Pe acest loc guvernul suedez intenționează să ridice un mare monument de granit în amintirea viteazului lor rege Carol al XII-lea”². Tot la Varnița V. Brătulescu a stabilit „și alte puncte interesante ca monumentul lui Mazepa și poziția taberelor; în apropierea lui Mazepa – în acest sat se află o biserică veche lăsată în părăsire în interiorul căreia se găsesc frumoase icoane și mobilier, și mai importante ușile împărătești – multe cruci mari și vechi de piatră sunt răspândite prin curțile

² Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice (București), d. 810, f. 1.

Fig. 2. Monumentul consacrat regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița, 1932.

Fig. 3. Monumentul consacrat regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița, 2015.

localnicilor”³. Din Raportul lui V. Brătulescu reiese că la Varnița în perioada interbelică exista un monument consacrat lui I. Mazepa. Din păcate, cercetările noastre în arhive, pe această dimensiune nu ne-au oferit alte informații privind existența unui monument al lui I. Mazepa la Varnița. Ceea ce putem adăuga este faptul că o stelă consacrată lui I. Mazepa a fost instalată în spațiul sitului istoric *Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița* la 25 septembrie 1999. Monumentul reprezintă un obelisc modest pe care este scris în limba ucraineană: „În acest loc, pe 22 august 1709, a decedat hatmanul Ucrainei Ivan Mazepa”. Este cunoscut faptul că I. Mazepa nu are nici o legătură cu Varnița, a murit nu la Varnița, ci la Bender. Se presupune că prima înmormântare a lui Mazepa a avut loc la Varnița. Conform dispoziției nepotului său Voinarovski, sicriul lui a fost dus la Galați, fiind înmormântat cu mare pompă în biserica „Sfântul Gheorghe”. Stela a fost instalată în legătura cu aniversarea a 290-a de la moartea hatmanului ucrainean de către Societatea de cultură ucraineană „Червона калина” din Tiraspol. Autorul stelei este arhitectul O. Napolski.

Monumentul consacrat regelui suedez Carol al XII-lea a fost „oficial inaugurat la Varnița, la 20

aprilie 1926”⁴. Prefectura județului Tighina la ordonanța nr. 172594 din 24 octombrie 1936 a Ministerului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor *Cu privire la Tabloul monumentelor din România, din fiecare județ*, comunica ministerului că „monumentul de la Varnița a fost ridicat la inițiativa generalului Rudeanu, comandantul Corpului III Armată și a locotenentului Damiescu, comandant al Batalionului II Regiment Vânători din Tighina”⁵. Prefectul județului Tighina mai menționa că „monumentul a fost ridicat din piatră de granit, găsită prin cetatea Tighina și s-a mai cheltuit în plus pentru diferite materiale și mână de lucru – 2500 lei. Monumentul a fost reînnoit de către prefectura județului Tighina în anul 1931 fiind cheltuite aproximativ 22.000 lei”⁶ (fig. 2). Despre acest monument a scris și Ștefan Ciobanu în 1928, menționând că „în anul 1924 din inițiativa comandamentului militar român, în locul unde a fost casa regelui Carol al XII-lea a fost ridicat un obelisc pe malul Nistrului, nu departe de biserica din Varnița. Obeliscul are următoarea inscripție greșită „Carolus XII rex svaecliae 1709-1711” (Ciobanu 1928, 39). Informația privind obe-

³ Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice (București), d. 810, f. 2.

⁴ Arhivele Naționale ale României, F. 819, inv. 1, d. 69/1937, f. 116.

⁵ Arhivele Naționale ale României, F. 819, inv. 1, d. 69/1937, f. 117.

⁶ Arhivele Naționale ale României, F. 919, inv. 1, d. 69/1937, f. 116.

liscul de la Varnița este prezentată de Șt. Ciobanu din articolul „Un monument lui Carol al XII-lea în Basarabia”, publicat în nr. 3 din 5 ianuarie 1926 al ziarului *Universul*. Analizând materialele de arhivă, putem afirma că este o informație nu tocmai corectă, pentru că, monumentul a fost ridicat în anul 1925, oficial dezvelit în anul 1926. Este necesar să subliniem că monumentul reprezintă o stelă care a fost instalată pe locul unde mai erau vizibile rămășițele casei regale din tabăra. În perioada regimului sovietic acest mic monument a supraviețuit și există până astăzi (fig. 3). Informații despre monumentul de la Varnița găsim în presa periodică românească din perioada interbelică. Astfel, ziarul *Clujul Românesc*, la 10 ianuarie 1926 scria că „monumentul regelui Carol al XII-lea a fost ridicat din inițiativa generalului Rudeanu”. Un alt ziar, *Cultura Poporului*, care apărea la Cluj, la 18 ianuarie 1926 scria despre existența „unui obelisc pe pământ românesc la Varnița consacrat regelui Carol al XII-lea, al Suediei”. Menționăm, că în presa românească din perioada interbelică găsim anumite informații despre monumentul de la Varnița, dar nici un autor de scrieri publicistice nu ne oferă descrieri privind semnificația, valoarea artistică sau arhitectonică a monumentului. Monumentul reprezintă un obelisc modest care a fost ridicat fără un proiect elaborat de un arhitect specialist și fără aprobarea Comisiunii Naționale de For Public de la București. Monumentul a fost ridicat la inițiativa militarilor și cu brațele soldaților unităților militare dislocate în cetatea Tighina (Bender).

În perioada dintre cele două războaie mondiale comunitatea locală de la Varnița continua să promoveze legendele despre viața suedezilor la Varnița la începutul secolului al XVIII-lea. Ba mai mult decât atât, în anul 1932, la Varnița, în incinta Căminului cultural, este deschis un muzeu local cu un compartiment consacrat aflării regelui suedez Carol al XII-lea la Varnița. Anume în această perioadă este pusă pentru prima dată problema valorificării, prin muzeificare, a unui segment comun de istorie moldo-suedeză.

În perioada regimului sovietic hotarul satului Varnița s-a extins spre Nistru, iar monumentul consacrat regelui suedez Carol al XII-lea a fost încorporat în granițele unei gospodării țărănești. Zeci de ani de zile monumentul s-a aflat în grădina unui gospodar, la umbra pomilor fructiferi, uitat de autoritățile locale și de specialiștii din do-

meniul ocrotirii monumentelor istorice. Abia în anul 1992, odată cu începutul procesului de restructurare a societății moldovenești și obținerea independenței Republicii Moldova, la inițiativa Muzeului Național de Istorie a Moldovei, cu acordul Ministerului Culturii, în localitatea Varnița este cumpărată o casuță mică, cu o suprafață de 28 m², cu o grădină de 12 ari (amplasată în spațiul fostei tabere a lui Carol al XII-lea). În această casuță este înființat Muzeul memorial „Carol XII”. Conform ordinului nr. 52A din 14 septembrie 1992, al directorului Muzeului Național de Istorie, la Varnița se organiza un nou muzeu, astfel se ordona:

1. „Să se înființeze de la 15 septembrie 1992 o nouă secție a muzeului – Istoria aflării regelui suedez Carol al XII-lea în Moldova în anii 1709-1713”.
2. Să se organizeze în casa achiziționată de muzeu în satul Varnița – Bender, contract de vânzare-cumpărare nr. 135 din 09.09.1992, Muzeul memorial „Carol XII”. Expoziția muzeului-filială să fie deschisă la 1 februarie 1993.
3. Întreținerea filialei se va efectua în limita de vizului de cheltuieli și statelor de personal, aprobate pentru Muzeul Național de Istorie a Moldovei pe anul 1992⁷.

Tot la aceeași dată, 15 septembrie 1992, ca șef de filială este angajat Pavel Palii, care a lucrat în această funcție până la 31 ianuarie 2012. După această dată, timp de câțiva ani muzeul nu a avut nici un angajat și numai începând cu 1 septembrie 2015, în calitate de muzeograf al instituției este angajat Boris Caragean.

La sfârșitul anului 1993 este întocmit Raportul de activitate al Muzeului Național de Istorie a Moldovei în care, printre altele, se menționa că „un alt obiectiv arheologic asupra căruia și-au concentrat atenția specialiștii muzeului este satul Varnița și anume locul unde a fost situată Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea (1711-1713). Muzeul a inițiat aceste săpături cu scopul de a verifica informația documentară privind acest eveniment. S-au făcut săpături pe o suprafață limitată, în urma cărora au fost descoperite resturile temeliei de piatră a unei clădiri. Tot aici au fost găsite multiple fragmente de sticlă de geam, vase ceramice, surprinse pe o porțiune mică a podelei arse, diverse obiecte

⁷ Arhiva Muzeului Național de Istorie a Moldovei, F. 1, d. 37, Ordine nr. 1-70, 1992, f. 66A.

Fig. 4. Investigații arheologice la Varnița, realizate în spațiul fostei tabere a regelui suedez Carol al XII-lea, 1993.

de fier – cuie, scoabe. În apropierea clădirii a fost găsit un fragment de lulea care prin analogie, a fost datat cu secolele XVII-XVIII. Aceste vestigii și însuși faptul că clădirea a fost nimicită de foc, ne face să presupunem că este vorba de una din clădirile Taberei regelui Carol XII”⁸. Autorul Raportului mai subliniază că „colaboratorii muzeului au organizat și o expoziție fotodocumentară la Varnița, consacrată aflării regelui suedez Carol al XII-lea în Moldova (1709-1713) în casa achiziționată de Ministerul Culturii în toamna anului 1992. La 1 februarie 1993, expoziția a fost deschisă pentru vizitatori, înființându-se propriu-zis Muzeul memorial „Carol XII” ca filială a Muzeului Național de Istorie”⁹. Deși noul muzeu a fost numit memorial, trebuie să subliniem, că instituția nou-creată nu însuma toate criteriile de instituție memorială, existând doar locul memorial, unde cândva fusese *Tabăra regelui suedez*. Dar apariția muzeului însemna încă un efort în procesul muzeificării acestui sit istoric.

În anul 1993, în cadrul Muzeului Național de Istorie a Moldovei este creat un grup de cercetători

⁸ Arhiva Muzeului Național de Istorie a Moldovei, F. 1, d. 82, 1993, f. 5.

⁹ Arhiva Muzeului Național de Istorie a Moldovei, F. 1, d. 82, 1993, f. 11.

format din arheologii Nicolae Chetaru, Alexandru Levinschi și istoricii Valeriu Bucarski și Mihai Onilă care demarează primele cercetări istorico-documentare, ei reușind să identifice locul amplasării bisericii și a râpei care despărțea biserica satului de construcțiile de piatră din tabăra regelui suedez. Astfel, obținând informații documentare, concrete despre amplasarea taberei la Varnița s-a trecut la etapa a doua de cercetare – investigații arheologice. Pe întreaga suprafață a șantierului a fost cercetat stratul cultural, atribuit prealabil perioadei de la începutul secolului al XVIII-lea, cu resturile unei construcții cu fundația de piatră și alte complexe auxiliare, distruse în urma unui incendiu, după cum o demonstrează materialul descoperit. Au fost depistate cuie de fier, 50 de ghiulele, resturi de mortar, fragmente de sticlă, fragmente de vase din sticlă, potcoave din metal, lulele, castroane din ceramică fină, resturi de fundație a unei clădiri din piatră, pietre de calcar, bucăți de lemn carbonizat etc. (fig. 4, 5). În Raportul privind rezultatele cercetărilor de la Varnița din 1993 se menționează că „în cadrul cercetării nu au fost obținute mărturii incontestabile pentru datarea complexelor. Structura stratului cultural și complexele descoperite, raportate la informația istorică, aproape că nu au lăsat nici

Fig. 5. Vas ceramic depistat în timpul investigațiilor arheologice de la Varnița din anul 1993.

un fel de rezerve pentru interpretarea construcției descoperite parțial, ca făcând parte din clădirile administrative ale taberei lui Carol XII, care a fost luată cu asalt de către turci și distrusă în rezultatul incendiului provocat de bombardament¹⁰.

Casa fiind una veche și nereparată ani de-a rândul, se deteriora. Astfel, în Programul de activitate al Muzeului Național de Istorie a Moldovei pentru anul 2007 cu privire la programul de activitate al filialei de la Varnița se nota „deoarece clădirea muzeului s-a dărâmat, în următorii ani urmează a fi construit un nou pavilion, conform proiectului de hotărâre al Guvernului Republicii Moldova, privind dezvoltarea localităților din zona de securitate. Pe parcursul anului 2007 se vor desfășura activități de cercetare a terenului¹¹. Iar la sfârșitul anului 2007, în Raportul de activitate al Muzeului Național de Istorie pentru anul 2007, se menționa că „Muzeul de la Varnița nu funcționează. Locul unde s-a aflat cândva Tabăra regelui suedez este vizitat ocazional de turiști străini. Din vina autorităților locale, până în prezent nu a fost rezolvată problema autentificării dreptului asupra terenului pe care este amplasată filiala muze-

¹⁰ Arhiva Arheologică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei, d. 469, f. 16.

¹¹ Arhiva Muzeului Național de Istorie a Moldovei, F. 1, d. 198, p. 18.

ului din Varnița¹². Muzeul a obținut acest drept abia în anul 2011, când prin decizia primăriei satului Varnița nr. 08/14 din 29.09.2011, muzeului i se „repartiza în folosință pământ cu o suprafață totală de 0.1044 ha”. A fost trecut în Registrul cadastral al deținătorilor de terenuri la nr. 2924 din 12.07.2011, numărul cadastral 0502312028. În 2007 este schimbată denumirea Muzeului memorial „Carol XII” în Muzeul memorial „Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea”. În anul 2012 casa din spațiul fostei *Tabere a regelui suedez* a fost demolată. Muzeul și-a suspendat activitatea.

Societatea moldovenească a dat dovadă de o receptivitate cu totul deosebită, chiar particulară față de ideea valorificării moștenirii istorice legată de numele regelui suedez Carol al XII-lea. O revenire în orizontul valorificării memoriei evenimentelor din 1709-1713 are loc în anul 2007, când președintele Republicii Moldova a avut o întrevedere cu regele Carol XVI Gustaf al Suediei. În anii 2007-2008 Muzeul Național de Istorie a Moldovei a elaborat un proiect preliminar al Complexului cultural-educational moldo-suedez „Moșteniri istorice”, care urma a fi creat în localitatea Varnița, pe locul dislocării taberei regelui Carol al XII-lea, la începutul secolului al XVIII-lea, în scopul valorificării unui segment de istorie comună moldo-suedeză. Proiectul „Moșteniri istorice” elaborat de A. Cornețchi, avea două componente de cercetare și realizare - investigații arheologice și elaborări arhitectonice. Săpăturile arheologice la Varnița urmau să fie efectuate de o echipă moldo-suedeză. Important este să menționăm că efectuarea unor săpături arheologice ar asigura recuperarea de noi piese, dezvelirea rămășițelor temeliei reședinței lui Carol al XII-lea și conservarea *in situ* a temeliei casei-reședințe, pentru a fi inclusă în circuitul de vizitare. Proiectarea Complexului cultural-educational urma să fie făcută de o echipă mixtă de arhitecți de la Universitatea Tehnică Regală din Stockholm și de la Universitatea Tehnică din Moldova și Universitatea Tehnică din Iași. Din anumite motive proiectul a rămas doar ca idee, nerealizat până astăzi. O revenire în orizontul acestui proiect ar fi oricând profitabilă pentru ambele părți, pentru că crearea unui complex cultural-educational moldo-suedez este important pentru identitatea națională și culturală. Crearea identităților presupune crearea me-

¹² Arhiva Muzeului Național de Istorie a Moldovei, F. 1, d. 198, f. 45.

moriei colective, iar un asemenea complex poate deveni un instrument pentru valorificarea unui segment important de istorie comună, poate oferi o retrospectivă a istoriei, astfel stimulând memoria care contribuie la formarea unei identități individuale culturale și la reafirmarea încrederii în sine. În patrimoniul Muzeului Național de Istorie actualmente se păstrează piesele provenite din săpăturile arheologice efectuate în anul 1993, o colecție de copii fotodocumentare ce reflectă perioada domniei lui Carol al XII-lea, inclusiv cea a aflării sale pe teritoriul Moldovei, originalul Planului taberei regelui suedez de la Varnița, copiile unor documente din arhive suedeze referitoare la „kalabalâcul” din 1713. Sunt materiale care pot pune începutul unei instituții de valorificare și promovare expozițională a segmentului de istorie comună moldo-suedeză. Astfel, în 2013 Muzeul Livrustkammaren (Tezaurul Regal/Armureria Regală) de la Stockholm și Muzeul Național de Istorie a Moldovei lansează la Chișinău proiectul internațional „Pe când Suedia era guvernată din Moldova”. Proiectul a fost unul cultural-științific și avea drept scop păstrarea memoriei istorice, promovarea patrimoniului istorico-cultural ce reflectă un segment comun de istorie moldo-suedeză-turcă și este legat de numele regelui suedez Carol al XII-lea, aprofundarea relațiilor de colaborare între cercetătorii suedezi, turci și moldoveni. Organizatorii principali ai evenimentului la Chișinău au fost Ambasada Suediei în Moldova, Tezaurul Regal de la Stockholm, Ambasada Moldovei în Suedia. Proiectul a fost susținut de mai multe instituții suedeze: Fundațiile Tezaurului Regal, Fondul regelui Gustav VI Adolf pentru cultura suedeză, Fondul Jubiliar al Băncii de Stat a Suediei, Societatea Regală Patriotică a Suediei, Fundația Åke Wiberg, Ambasada Suediei în Moldova, Institutul Suedez. În cadrul proiectului, la 1 februarie 2013, în Holul de la etaj al Muzeului Național de Istorie a fost vernisată expoziția cu aceeași titulatură ca și proiectul „Pe când Suedia era guvernată din Moldova”, realizată de Tezaurul Regal (Stockholm) și Muzeul Național de Istorie. Expoziția a marcat aniversarea a 300-a de la „kalabalâcul” de la Varnița, aflării regelui Carol al XII-lea în anii 1709-1713 la Bender și Varnița. Expoziția a oferit o retrospectivă a istoriei și a evenimentelor petrecute la începutul secolului al XVIII-lea. Expoziția a reunit diverse categorii de piese: artă plastică, obiecte personale ale regelui

suedez, fotografii, inclusiv a monumentului regelui Carol al XII-lea de la Varnița, executate în anul 1932, armament de epocă – toate făcând parte din diverse colecții publice ale Suediei. A întregit expoziția bunurile culturale din patrimoniul Muzeului Național de Istorie: Planul taberei regelui suedez, elaborat în anul 1840 de către B. Eitner, o colecție de piese arheologice din secolele XVII-XVIII, descoperite în cadrul investigațiilor arheologice de la Varnița din anul 1993 etc. Expoziția a fost însoțită de un eseu elaborat de Per Sandin (Stockholm), în română, engleză, suedeză, și de un pliant în română și engleză.

În cadrul proiectului a fost organizată la Chișinău și o conferință internațională cu participarea oamenilor de știință din diverse instituții academice, universități, muzee din Republica Moldova, Suedia, Ucraina, Turcia etc. Referatele prezentate s-au axat pe probleme de istorie ale secolelor XVII-XVIII, relațiile politice ale Suediei cu Rusia și Imperiul Otoman, rolul lui Carol al XII-lea, regele Suediei în aceste relații, aflarea regelui suedez la Bender și Varnița în anii 1709-1713 și kalabalâcului de la Varnița; problema necesității valorificării segmentului de istorie comună moldo-turco-suedeză etc. Participanții la conferință au vizitat cetatea Tighina (Bender) și localitatea Varnița exprimându-și dorința de a contribui la reabilitarea sitului istoric de la Varnița. Derularea proiectului „Pe când Suedia era guvernată din Moldova” a continuat în Turcia, Grecia și Suedia.

Credem că astăzi este posibilă o nouă lectură a raportului dintre universal și național, dintre eroii locali și naționali și formele în care aceștia s-au afirmat ca eroi, având în vedere procesele ce se derulează în societatea contemporană atât în Republica Moldova, cât și în Suedia. Suntem convinși că Suedia și în Republica Moldova, în spectacolul policrom al diversității, vor reuși să valorifice un segment de istorie comună legat de numele viteazului rege Carol al XII-lea. Având în vedere acest lucru, Muzeul Național de Istorie a Moldovei a lansat mai multe idei și propuneri privind reabilitarea sitului istoric *Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița*. Astfel, la sfârșitul anului 2015, dr. hab. Elena Ploșnița a elaborat și a prezentat în cadrul programului european CHOICE (Cultural Heritage Opportunity For Improving Civic Engagement), în numele unei asociații obștești a localității Varnița, proiect

tul „Situl istoric *Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița* – valorificare și promovare”. Proiectul acesta urmărește realizarea câtorva obiective importante:

- valorificarea științifică și publică a sitului istoric și introducerea lui în circuitul cultural și turistic;
- conservarea și muzeificarea sitului istoric, inclusiv restaurarea monumentului regelui suedez;
- interpretarea inovațională a patrimoniului cultural din situl istoric;
- mobilizarea comunității locale în procesul de ocrotire a patrimoniului cultural și sporirea rolului organizațiilor obștești locale în acest proces.

Proiectul este o nouă etapă în consolidarea demersului de protejare a patrimoniului mobil și imobil, pe care muzeul și le-a propus în fiecare an, în calitate de instituție specializată. Lansând această oportunitate ce a captat interesul specialiștilor, proiectul va crea o rețea internațională, care va reuși să cultive într-un context comun dialogul dintre muzeu și specialiștii din afara instituției.

Reabilitarea sitului istoric presupune transformarea lui într-un obiectiv turistic, transformarea lui într-un punct de atracție turistică. Proiectul a obținut o anumită finanțare și Muzeul Național de Istorie, în colaborare cu comunitatea locală, cu administrația publică locală Varnița, începând cu

1 aprilie 2016 va derula proiectul „Situl istoric *Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița* – valorificare și promovare”. Ca rezultate imediate ale derulării proiectului sunt preconizate:

- acumularea de informații istorico-documentare despre sit și monumentul regelui suedez;
- descoperirea istoriei locale prin intermediul acestui sit;
- implicarea în activități comune de protejare a patrimoniului a voluntarilor prin promovarea exemplelor de bună practică;
- deplasarea treptată a interesului publicului larg, a comunității de la contemplarea pasivă la implicarea activă a acestora în protejarea și promovarea patrimoniului.

Finalitatea realizării cu succes a proiectului presupune încheierea unei noi etape în procesul de muzeificare a sitului istoric de la Varnița. Vor urma și alte etape, dar realizarea primei ne va permite să afirmăm și să introducem în sistemul muzeal al republicii o nouă categorie de instituție muzeală – muzeu-sit istoric – *Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița*. Personalitatea lui Carol al XII-lea poate și trebuie tratată și muzeografic. Există un loc istoric, un spațiu concret în care s-a aflat tabăra regelui suedez. Mai sunt necesare anumite investigații arheologice și cercetări istorico-documentare. Există interesul și susținerea comunității locale, rămâne doar elaborarea și realizarea unor anumite proiecte care să se finalizeze cu muzeificarea completă a sitului istoric de la Varnița.

Bibliografie

- Ciobanu 1928:** Șt. Ciobanu, Cetatea Tighina. In: Comisiunea Monumentelor Istorice. Secția din Basarabia (Anuar II) (Chișinău 1928), 15-57.
- Poștarencu 2012:** D. Poștarencu, De la Războiul Nordic la Războiul Ruso-Otoman. Revista de istorie și politică 2, 2012, 6-14.
- Voltaire 1865:** F. Voltaire, Histoire de Charles XII et Histoire de Russie sous Pierre le Gand (Paris 1865).
- Букарский 1992:** В. Букарский, План лагеря Карла XII из фондов Национального музея истории Молдовы. In: Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, nr. 1 (Chișinău 1992), 183-188.
- Лагус 1853:** Ф. Лагус, Карол XII в Южной России. В: Записки Одесского Общества Истории и Древностей, 3 (Одесса 1853), 315-335.
- Стамати 1850:** К. Стамати, О Бессарабии и ее древних крепостях. В: Записки Одесского Общества Истории и Древностей, 2 (Одесса 1850), 535-540.
- Тарле 1950:** Е. Тарле, Карл XII в 1708-1709 годах. Вопросы истории 6, 1950, 20-26.

On museumification of the historical site *Camp of Swedish King Charles XII at Varnița*

Keywords: museumification, historical site, museum, promotion, heritage, scientific use.

Abstract: The article “On museumification of the historical site *Camp of Swedish King Charles XII at Varnița*” considers the problem of residence of the Swedish King Charles XII in Moldova, on the right bank of the Dniester, in Bender and Varnița, as well as the need for research and lighting this common segment of Moldavian, Turkish, and Swedish history through the museumification of the historical site. Particular attention is paid to the plans of arrangement of the Swedish king’s camps at Bender and Varnița drawn up during the 19th century, especially to the plan created in 1840 by Bogdan Eitner, which now is stored in the collections of the National Museum of History of Moldova (Chișinău). In considering the issue a new approach was used, which is particularly reflected in the emphasizing of the role of certain figures and institutions in preserving the memory of the Swedish King Charles XII in the period of time between the two wars. There are also original the prospects concerning the educational role that could carry the museumification of the historical site. E. Ploșnița believes that protection of the historical site through its museumification will offer a retrospective of history, thus stimulating memory that contributes to individual cultural identity. The author hopes that Sweden and the Republic of Moldova, the local community and the authorities will be able to use the common history segment associated with the name of the Swedish king Charles XII. In recent years employees of the National Museum of History of Moldova put forward a lot of ideas and proposals for the rehabilitation of the historical site *Camp of Swedish King Charles XII at Varnița*. Thus, in 2007-2008 A. Cornețchi drafted the project *Historical Heritage*, which included the involvement of experts from the Republic of Moldova, Sweden and Romania in the restoration of the Varnița site. For some reasons the project was not implemented. At the end of 2015, in the framework of the European CHOICE program (Cultural Heritage Opportunity For Improving Civic Engagement), Doctor in history Elena Ploșnița on behalf of the public association of Varnița developed and presented the project “Historical site *Camp of Swedish King Charles XII at Varnița* – development and promotion”. This project aims to achieve several important goals:

- Scientific and public development of the historical site and its introduction into the cultural and tourist use;
- Conservation and museumification of the historical site, including the restoration of the monument to the King of Sweden;
- An innovative interpretation of the cultural heritage of the historical site;
- Mobilization of the local community in the protection of cultural heritage and strengthening the role of local public organizations in the process.

The project received a grant and will be implemented in the period from April 2016 to April 2017.

List of illustrations:

Fig. 1. Plan of the camp of the Swedish King Charles XII at Varnița drawn up by B. Eitner, 1840.

Fig. 2. Monument to the Swedish king Charles XII at Varnița, 1932.

Fig. 3. Monument to the Swedish king Charles XII at Varnița, 2015.

Fig. 4. Archaeological research at Varnița, on the site of the camp of the Swedish King Charles XII, 1993.

Fig. 5. Ceramic vessel discovered during archaeological excavations at Varnița in 1993.

О музеефикации исторического памятника *Лагерь шведского короля Карла XII в Варнице*

Ключевые слова: музеефикация, исторический памятник, музей, продвижение, наследие, исследование.

Резюме: В статье «О музеефикации исторического памятника *Лагерь шведского короля Карла XII в Варнице*» рассматривается проблема пребывания шведского короля Карла XII в Молдове, на правом берегу Днестра, в Бендерах и Варнице, и необходимость исследования и освещения общего сегмента истории Молдовы, Турции и Швеции через музеефикацию исторического памятника. Особое внимание уделяется вопросу разработки в 19 веке планов расположения лагерей шведского короля в Бендерах и Варнице, особенно плана, созданного в 1840 году Богданом Эйтнером, который хранится в фондах Национального музея истории Молдовы (Кишинев). При рассмотрении вопроса используется новый подход, что особенно выражается в выделении роли определенных деятелей и учреждений в сохранении памяти о шведском короле Карле XII в межвоенный период. Оригинальны также выдвинутые автором перспективы относительно образовательной роли, которую может нести музеефикация исторического памятника. Е. Плошница считает, что защита исторического памятника путем его музеефикации представит историческую ретроспективу и пробудит память, которая поможет формированию индивидуальной культурной идентификации. Автор

выражает надежду, что Швеция и Республика Молдова, местное сообщество и органы управления смогут использовать сегмент общей истории, связанный с именем шведского короля Карла XII. За последние годы сотрудники Национального музея истории Молдовы выдвинули много идей и предложений относительно реабилитации исторического памятника *Лагерь шведского короля Карла XII в Варнице*. Так, в 2007-2008 гг. А. Корнецки был разработан проект *Историческое наследие*, который предусматривал привлечение к работе по восстановлению варницкого памятника специалистов из Республики Молдова, Швеции и Румынии. По определенным объективным причинам проект не был реализован. В конце 2015 года доктор исторических наук Елена Плошница разработала и представила в рамках европейской программы CHOICE (Cultural Heritage Opportunity For Improving Civic Engagement), от имени общественной ассоциации села Варница, проект «Исторический памятник *Лагерь шведского короля Карла XII в Варнице* – изучение и продвижение». Этот проект направлен на достижение нескольких важных целей:

- научное и общественное использование исторического памятника и введение его в культурный и туристический оборот;
- консервация и музеефикация исторического памятника, включая реставрацию памятника шведскому королю;
- инновационная интерпретация культурного наследия исторического памятника;
- мобилизация местного сообщества на охрану культурного наследия и усиление роли местных общественных организаций в этом процессе.

Проект получил грант и будет реализован в период с апреля 2016 по апрель 2017 года.

Список иллюстраций:

Рис. 1. План лагеря шведского короля Карла XII в Варнице, 1840 г. Автор Б. Эйтнер.

Рис. 2. Памятник шведскому королю Карлу XII в Варнице, 1932 г.

Рис. 3. Памятник шведскому королю Карлу XII в Варнице, 2015 г.

Рис. 4. Археологические исследования в Варнице, на месте лагеря шведского короля Карла XII, 1993 г.

Рис. 5. Керамический сосуд, обнаруженный в ходе археологических раскопок в Варнице в 1993 г.

22.03.2016

Dr. hab. Elena Ploșnița, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: rackayskaine@yahoo.com